Proměny prezentace péče o kulturní dědictví v Národním památkovém ústavu

Changes in the Presentation of Cultural Heritage Protection in the National Heritage Institute

Památková péče je dynamický, stále se vyvíjející obor. Nejen metody péče o památky, ale i způsoby její prezentace veřejnosti doznaly v průběhu uplynulých třech desetiletí zásadních proměn. Oproti zvyklostem před Listopadem 1989 je už nyní zcela běžné, že Národní památkový ústav zprostředkovává nejnovější poznatky a zkušenosti ze svého oboru různým cílovým skupinám a zainteresovává tak veřejnost na poznávání a uchovávání kulturních hodnot pro budoucí generace.

Heritage care is a dynamic, constantly evolving field. The methods of monuments care as well as the ways of its presentation to the public have undergone fundamental changes over the past three decades. When compared to the situation before November 1989, it is quite standard now that the National Heritage Institute communicates the latest knowledge and experience in its field to various target groups and thus engages the public in preserving cultural values for future generations.

Klášter Zlatá Koruna, ambit, projekt Zlatokorunský orbis pictus, vzdělávací program pro základní a střední školy, foto 2014

Zlatá Koruna Monastery, cloister, Zlatokorunský orbis pictus (Zlatá koruna Orbis Pictus) project, elementary and secondary school educational program, photo 2014

Květná zahrada v Kroměříži, Rotunda, projekt Tajemství osmistěnu, prohlídka pro rodiny s dětmi, foto 2019

Kroměříž Flower Garden, Rotunda, Tajemství osmistěnu (The Secret of the Octahedron) project, sightseeing for families with children, photo 2019

Pojetí prohlídkových tras na památkových objektech ve správě NPÚ se v posledních desetiletích velmi proměňuje. V zámeckých interiérech jsou starší tematické expozice nahrazovány důrazem na autenticitu vybavení v době posledních šlechtických majitelů či rekonstrukcemi historických stavů založenými na průzkumu archivních a ikonografických pramenů. Vznikají též speciální prohlídkové okruhy nebo moderní interaktivní výstavy, které zapojují smyslové vnímání a aktivní přístup návštěvníků. Na vybraných hradech, zámcích *či* v klášterech je možné absolvovat prohlídku s kastelánem *či* kurátorem expozice. Vybrané prohlídkové trasy jsou přístupné i v zimních měsících.

The concept of sightseeing tour routes on heritage sites managed by the National Heritage Institute has been changing dramatically in recent decades. In the chateau interiors, the older thematic expositions are replaced by an emphasis on the authenticity of the furnishings in the time of the last aristocratic owners or by reconstructions of historical conditions based on a archival surveys and iconographic sources. There are also special sightseeing tours or modern interactive exhibitions that involve sensory perception and active approach by visitors. At selected castles, chateaux or monasteries you can take a tour with a castellan or curator of the exhibition. Selected sightseeing tour routes are also accessible in the winter months.

Červená Lhota, zámek, před rokem 1989 instalace využívala svazů z jiných českých zámků, v roce 2017 dokončena rehabilitace interiérů na základě průzkumu historických pramenů, návrat autentický „zabydlených" prostor v podobě odpovídající 1. polovině 20. století, umělecká díla a předměty všednodenní potřeby jsou v kontextu domácného prostředí znovu spojena s rodinnými příběhy posledních soukromých majitelů, foto 2016

Červená Lhota, Castle, installation used collections from other Czech castles before 1989, in 2017 rehabilitation of interiors completed based on research of historical sources, the return of authentic "inhabited" premises corresponding with the first half of the 20th century appearance, art pieces and every-day-life artefacts in the context of domestic environment are again connected to family stories of the last private owners, photo 2016

Rožmberk nad Vltavou, věž Jakobínka, experimentálně zhotovená funkční replika středověkého stavebního jeřábu, foto 2019

Rožmberk nad Vltavou, Jakobínka tower, experimental functional replica of mediaeval construction crane, photo 2019

Zejména pro poučené zájemce o kulturní dědictví jsou určeny **experimentální projekty**. Například v Českém Krumlově jsou v atraktivním prostředí barokního divadla a přilehlých zámeckých zahrad realizována divadelní představení spojená s vědecky podloženými rekonstrukcemi festivit, které zde probíhaly v 18. století. Od roku 2000 se zde konají experimentální produkce zaměřené na výzkum a historicky poučenou interpretaci barokních oper a baletů. Jinak zaměřeným experimentem se stala oprava věže Jakobínky v Rožmberku nad Vltavou, kde byly v letech 2017–2019 užívány středověké stavební technologie včetně funkční repliky středověkého jeřábu. S jeho pomocí se do výšky téměř čtyřiceti metrů dopravilo na 25 tun stavebního materiálu na obnovu střechy a ochozu.

Experimental projects are intended especially for those interested seriously in cultural heritage. In Český Krumlov, for example, in the attractive surroundings of the Baroque theatre and the adjacent chateau gardens, theatre performances are connected with scientifically based reconstructions of festivities that took place here in the 18th century. Since 2000, experimental productions have been held here focusing on research and historically instructed interpretation of Baroque operas and ballets. An experiment of focusing in different direction is represented by renovation of the Jakobínka Tower in Rožmberk nad Vltavou, where mediaeval building technologies were used in 2017–2019, including a functional replica of a mediaeval crane. With its help, 25 tons of building materials for roof and gallery renovations were transported to almost forty meters.

Květná zahrada v Kroměříži, detail haptického půdorysu zahrady, foto 2018

Kroměříž Flower Garden, detail of garden's haptic ground plan, photo 2018

NPÚ se snaží zpřístupňovat památky také osobám se speciálními potřebami. V rámci projektu **Památky na dlani** nabízí kolekci haptických půdorysů českých památek zapsaných na Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO, které jsou doplněny informacemi v Braillově písmu.

The National Heritage Institute also strives to make monuments accessible to persons with special needs. As part of the **Heritage at your Fingertips Project**, it offers a collection of haptic ground plans of Czech monuments inscribed on the UNESCO World Heritage List, supplemented by information in Braille.

Každý rok NPÚ připomíná důležitá výročí a upozorňuje na zvlášť podstatná témata formou tematicky provázaných akcí různého typu na mnoha místech České republiky i v zahraničí. Od roku 2011 tak prezentuje v rámci dlouhodobého projektu **Po stopách šlechtických rodů** nejvýznamnější aristokratické a panovnické rody, které zanechaly významný odkaz v dějinách českého státu. Představen již byl rod Rožmberků, Pernštejnů, Lucemburků, Clam-Gallasů či pánů z Kunštátu. Projekt reflektuje i specifická témata spjatá se životem šlechty, například jejími aktivitami v evropské diplomacii.

Every year, the National Heritage Institute important anniversaries and highlights particularly important topics in the form of thematically interconnected events of various types in many places in the Czech Republic and abroad. Since 2011, it has been presenting the most important aristocratic and ruling families, which have left an important legacy in the history of the Czech state, as part of the long-term project **In the Footsteps of Noble Families**. The Houses of the Rosenbergs, the Pernsteins, the Luxembourgs, the Clam-Gallas and the Lords of Kunštát have been introduced so far. The project also reflects specific topics related to the life of the nobility, for example their roles in European diplomacy.

Využití dřevěných stavebnicových modelů při vzdělávacích programech, modely středověké křížové klenby a selské usedlosti v Holašovicích, foto 2017

Utilization of wooden block/kit models in educational programmes, models of mediaeval crossing and rural farmstead in Holašovice, photo 2017

Rožmberk nad Vltavou, projekt Jeřáby táhnou na Jakobínku, didaktický program navazující na projekt obnovy a restaurování věže Jakobínka, foto 2017

Rožmberk nad Vltavou, Jeřáby táhnou na Jakobínku project, didactic program following the renovation and restoration of Jakobínka tower project, photo 2017

Na hradech a zámcích, v historických jádrech měst, církevních stavbách i v průmyslových areálech připravuje NPÚ edukační programy, které pomáhají různým cílovým skupinám formou hry a zážitků objevovat hodnoty kulturního dědictví. Projekt **Památky nás baví** získal v roce 2017 významné mezinárodní ocenění Europa Nostra.

At castles and chateaus, in historical town centres, religious buildings and industrial sites, the National Heritage Institute prepares programs that help different target groups to discover the values of cultural heritage through play and experience. The project **Enjoying Heritage** won the important international award Europa Nostra in 2017.

Proměny prezentace péče o kulturní dědictví v Národním památkovém ústavu

Changes in the Presentation of Cultural Heritage Protection in the National Heritage Institute

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV

Brtnice, zámek, kurz řemeslné obnovy historických staveb, obnova štukové výzdoby portálu na nádvoří, foto 2016
Brtnice State Chateau, renovation of historical buildings craft workshop, renovation of stucco decorated courtyard portal, photo 2016

Publikační činnost je jedním z nejvýznamnějších nástrojů, jehož prostřednictvím NPÚ představuje veřejnosti důležitá témata památkové péče i kulturního dědictví. Každoročně vydává desítky odborných knih, sborníků a časopisů, které jsou výstupy vědeckovýzkumné činnosti. Mezi oborově nejvýznamnější časopisy patří zejména Zprávy památkové péče a Průzkumy památek. Specifickými typy publikací jsou certifikované oborové metodiky. K širší veřejnosti se obrací prostřednictvím knižních průvodců po památkách ve správě NPÚ.

Publishing activities are one of the most important tools through which the National Heritage Institute presents important topics of heritage care and cultural heritage to the public. It publishes dozens of professional books, proceedings and journals every year as a result of scientific research activities. Among the most important journals in the field of study are, in particular, the Heritage Care News and Heritage Surveys. Specific types of publications are certified professional methodologies. They reach the wider public through book guides to the monuments managed by the National Heritage Institute.

Webové stránky www.npu.cz přinášejí nejen aktuální zprávy a informace o projektech, kulturních a vzdělávacích akcích organizovaných NPÚ, ale i ucelené informace o památkovém fondu, tedy umělecky, historicky a typologicky bohatém souboru cenných historických předmětů, staveb a areálů na území České republiky. Návštěvníci naleznou i rady, jak postupovat při opravě památek, informace o dotačních programech i službách, které NPÚ nabízí vlastníkům památek, badatelům, studentům i ostatním zájemcům. Součástí webového portálu je e-shop.

NPÚ provozuje rovněž portál integrovaného informačního systému památkové péče, který zahrnuje Památkový katalog (informace o památkách a chráněných územích v evidenci Ústředního seznamu kulturních památek), Geoportál památkové péče (určen pro každého, kdo hledá informace o geografických datech a o digitálních mapách z oblasti památkové péče), Informační systém o archeologických datech a online katalog Tritius, který umožňuje vyhledávat informace o knihách, časopisech a dalších dokumentech v celém knihovním a dokumentačním fondu všech pracovišť NPÚ. Ve fondu jsou uloženy odborné publikace, fotografie, zprávy, mapy, plány a další dokumenty z oboru památkové péče, dějin umění, architektury, konzervace a restaurování památek.

The National Heritage Institute's website www.npu.cz not only brings up-to-date news and information on projects, cultural and educational events organized by the National Heritage Institute, but also comprehensive information on the heritage fund, thus an artistic, historically and typologically rich collection of valuable historical objects, buildings and sites in the Czech Republic. Visitors will also find advice on how to proceed in the repair of monuments, information on grant programs and services offered by the National Heritage Institute to owners of monuments, researchers, students and other interested parties. An e-shop is an integral part of the web portal.

The National Heritage Institute also operates and manages the portal of heritage care integrated information system, which includes the Heritage Catalogue (information on monuments and protected areas in the records of the Central List of Cultural Heritage), Heritage Care Geoportal (intended for anyone seeking information), Archaeological Data Information System and Tritius – an online catalogue, which allows to search for information on books, magazines and other documents in the entire library and documentation collection of all National Heritage Institute workplaces. The collection contains professional publications, photographs, reports, maps, plans and other documents in the field of heritage care, art history, architecture, conservation and restoration of monuments.

Přednáškové cykly jsou jednou z nejpřístupnějších forem, jak seznámit širokou veřejnost s kulturním dědictvím. Napříč pracovišti NPÚ mohou zájemci navštívit jak jednotlivé přednášky tak tematicky zaměřené přednáškové cykly. **Workshopy, semináře a odborně metodické dny** prezentují odborné i laické veřejnosti nejnovější poznatky a zkušenosti týkající se praxe památkové péče i vědeckého výzkumu památkového fondu.

Lecture cycles are one of the most accessible ways to acquaint the general public with the cultural heritage. Interested parties can visit both - individual lectures and thematic lecture cycles - across the National Heritage Institute departments. **Workshops, seminars and expert methodical days** present the latest findings and experiences concerning the practice of heritage care and scientific research of the heritage fund to the professional and general public.

Kurzy odborné památkové péče, akreditované ministerstvem školství pro celoživotní vzdělávání a organizované na generálním ředitelství NPÚ, poskytují účastníkům ucelený přehled o všech činnostech souvisejících s péčí o památky (od základní charakteristiky přes právní ochranu až k problematice péče o jednotlivé druhy památek a základních technologických postupu při opravách, obnově a restaurování památek). Některá územní odborná pracoviště úzce spolupracují s vysokými školami (např. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích či Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem) a zajišťují výuku oboru památková péče pro studenty zejména filozofických fakult.

V rámci celoživotního vzdělávání nabízí NPÚ studium oboru památkové péče v rámci **akademií třetího věku**. Hlavním cílem je vytvářet prostředí, kde se zájemci mohou setkávat odborníky v oboru, porozumět památkovým hodnotám a pronikat do tajů ochrany kulturního dědictví.

Courses of professional heritage care, accredited by the Ministry of Education for Lifelong Learning and organized at the Directorate General of National Heritage Institute, provide participants with a comprehensive overview of all activities concerning heritage care (from the basic characteristics through legal protection to repairs, renovation and restoration of monuments). Some regional departments work in close cooperation with universities (e.g. University of South Bohemia in České Budějovice or Jan Evangelista Purkyně University in Ústí nad Labem) and provide education in the field of monument care predominantly for students of philosophical faculties.

The National Heritage Institute offers study in the field of monument care through the **Academy of the Third Age** within the framework of Lifelong learning. The main goal is to create an environment where experts in the field can meet, understand the heritage values and tap into the secrets of cultural heritage protection.

Vzdělávací a studijní centra NPÚ nabízejí zázemí pro badatele, studenty i účastníky konferencí, seminářů či workshopů. Dlouhodobé i kratší edukativní pobyty v autentickém historickém prostředí nabízí například Studijní centrum v areálu českokrumlovského zámku. Studijní depozitář mobiliárních fondů v plaském klášteře slouží nejen pro uložení mobiliáře a péči o něj, je zároveň i přístupný badatelům a studentům.

Educational and study centres of the *National Heritage Institute* offer facilities for researchers, students and participants of conferences, seminars or workshops. Long and short term educational stays in an authentic historical environment are offered, for example, by the Study Centre in the complex of *Český* Krumlov Castle. The study depository of the furnishings in the Plasy monastery serves not only for storing and maintenance of the furnishings, but also for researchers and students.

Plasy, klášter, letní škola památkové technologie pro pokročilé, foto 2018
Plasy Monastery, summer school of heritage technology for advanced students, photo 2018

Letní školy se organizují jako vícedenní setkání v přátelském a inspirativním prostředí, zahrnují exkurze, přednášky, praktické ukázky i tvůrčí dílny. Letní škola památkové technologie je určená zejména pro vlastníky historických staveb, řemeslníky, restaurátory, projektanty a architekty působící na poli záchrany historických staveb, památkáře, pro studenty oborů dotýkajících se ochrany stavebních památek. Mezi ústřední témata patří technologie historických malt a omítek. Letní škola památkové edukace je určená učitelům mateřských, základních a středních škol, pedagogům volného času i zaměstnancům správ památkových objektů. Je zaměřena na rozmanité metody interpretace kulturního dědictví a jeho využití pro školní i mimoškolní výchovu a vzdělávání. Její součástí jsou i výtvarné, hudební či dramatické aktivity.

Summer schools are organized as multi-day meetings in a friendly and inspiring environment, including excursions, lectures, practical demonstrations and creative workshops. The Summer School of Heritage Technology is designed mainly for owners of historical buildings, craftsmen, restorers, designers and architects working in the field of preservation of historical buildings, conservationists, for students of disciplines concerning the protection of building monuments. The core topics include technology of historic mortars and plasters. The Summer School of Heritage Education is designed for kindergarten, elementary and secondary school teachers, leisure-time teachers and employees of heritage administration. It focuses on various methods of cultural heritage interpretation and its utilization for school and after-school education. It also includes art, music and drama activities.

Kurzy řemeslné obnovy historických staveb jsou určené nejen pro řemeslníky, ale i pro široké spektrum pracovníků v oblasti památkové péče či pro zájemce z řad veřejnosti. Důraz je kladen na praktickou výuku, která se odehrává na památkových objektech. Účastníci si mohou vyzkoušet širokou škálu činností spojených s památkovou obnovou, jako jsou zednické, štukatérské, malířské, truhlářské, tesařské nebo kamenické práce a získávají tak přehled o současných i tradičních postupech obnovy kulturního dědictví.

Courses of expert craft restoration of historical buildings are designed not only for craftsmen, but also for a wide range of workers in the field of monument care or for those interested from the general public. Emphasis is placed on practical lessons that take place on historical buildings and sites. Participants can experience a wide range of restoration-related activities such as masonry, stucco, painting, joinery, carpentry or stonemasonry works to gain insight into current and traditional practices for restoring cultural heritage.

Projekt (Ne)tušené souvislosti poodhaluje svět tradičních stavebních materiálů a řemesel, odkrývá procesy zkoumání stavebních památek a technologie jejich záchrany. Prostřednictvím netradičních technologických prohlídek památkových objektů či letních škol památkové technologie učí praktickým znalostem a dovednostem péče o stavební památky.

The (Un)suspected Context project reveals the world of traditional building materials and crafts, reveals the processes of exploring monuments and technologies for their preservation. Through non-traditional technological tours of historical buildings or summer schools, the technology teaches practical knowledge and skills in the monument care.

Český Krumlov, zámek, Sloupový sál adaptovaný pro využití studijním centrem, foto 2017
Český Krumlov, Castle, Column Hall adapted for purposes of study centre, photo 2017

Uherčice, zámek, letní škola památkové technologie pro začátečníky, foto 2018
Uherčice, Chateau, summer school of heritage technology for beginners, photo 2018